

# IV REUNIÓ DE TREBALL DE LA XARXA TERRITORIS PEL PAISATGE:

paisatge i transició energètica



## RESUM DE LA REUNIÓ

- en línia -

17 de desembre de 2020

Organitzen:



Amb el suport de:



# Índex

1. Introducció .....	3
2. Programa.....	4
3. Participants .....	4
4. Presentació d'experiències del <i>Collectif Paysages de l'après pétrole</i> : Paysages et transitions, réponses à travers l'Europe. ....	7
5. A tall de conclusió .....	16

## 1. Introducció

La **Xarxa de Territoris pel Paisatge** aplega els territoris de Catalunya que estan desenvolupant estratègies i instruments en relació amb el paisatge, com són les cartes de paisatge, plans de paisatge o altres iniciatives de planificació i gestió del paisatge. Està formada per representants de l'administració local i entitats del territori que ens trobem un cop a l'any per posar en comú estratègies, metodologies, experiències i resultats en polítiques de paisatge.

L'Observatori del Paisatge va convocar el dia 17 de desembre de 2020 la **IV reunió de treball sobre experiències en la planificació i gestió del paisatge de la Xarxa de Territoris pel paisatge**. A causa de la situació d'excepcionalitat sanitària causada per la COVID-19, en aquesta ocasió es va realitzar en línia i en un format reduït de dues hores aproximadament, enlloc de les jornades presencials habituals. Seixanta persones es va connectar per seguir la presentació i participar en el debat posterior.

Aquesta jornada es va centrar en l'experiència del **Collectif Paysages de l'après pétrole**. Les arquitectes Armelle Lagadec i Mathilde Kempf, representants de l'entitat, van explicar els principis, objectius, accions i metodologia d'anàlisi d'aquest col·lectiu multidisciplinari i van presentar l'estudi **Paysages et transitions, réponses à travers l'Europe**.

Concretament es van centrar en quatre de les experiències europees que hi són analitzades, en totes elles abordant la recerca envers el paisatge i la transició energètica. En base a aquesta recerca, intercanvi d'idees i la realització d'estudis com aquest, aquest col·lectiu porta a terme una tasca d'assessorament als càrrecs electes i a altres agents que intervenen en el territori i el paisatge.



**Figura 1.** Casos analitzats a l'Estudi *Paysages et transitions, réponses à travers l'Europe*.

<http://www.paysages-apres-petrole.org/wp-content/uploads/2020/02/Etude-de-cas-7nov2019.pdf>

## 2. Programa

El programa de la IV Reunió de treball va ser el següent:



17 de desembre de 2020 – En línia

11:00 **Benvinguda**

11:05 *Paysages et transitions, réponses à travers l'Europe*

A càrrec d'**Armelle Lagadec** i **Mathilde Kempf**, del  
Collectif Paysages de l'après-pétrole

12:00 **Debat**

Hi haurà traducció consecutiva francès-català.

## 3. Participants

A la IV Reunió de treball de la Xarxa Territoris pel Paisatge hi van assistir un total de 60 persones, de les quals, 22 venien en representació de territoris que han impulsat iniciatives locals de paisatge.

<b>Nom i cognoms</b>	<b>Institució/entitat</b>	<b>Àmbit / Carta / Pla</b>
Mireia Bonet	Consell Comarcal de la Conca de Barberà	Carta de paisatge de la Conca de Barberà
Carme Ferrer	Alcaldesa Senan	Carta de paisatge de la Conca de Barberà
Carles Vico	Consell Comarcal del Berguedà	Carta de paisatge del Berguedà
Gerard Llobet	Consell Comarcal del Garraf	Carta de paisatge del Garraf
J. Carles Garcia Vaqué	Consell Comarcal del Priorat	Carta de paisatge del Priorat
Elisa Barceló	Consell Comarcal del Priorat	Carta de paisatge del Priorat

Teresa Monje i Andreu Blanch	Consell Comarcal del Ripollès	Ripollès
Anton Bundó Nin	Associació pel Foment del Turisme a les Garrigues	Carta del paisatge de les Garrigues
Adrià Dalmau	Consell Comarcal de les Garrigues	Carta del paisatge de les Garrigues
Juanjo Pèrez	Fòrum Oli Verge	Segria Sec
Xavier Barniol	Consorci del Lluçanès	Carta del paisatge del Lluçanès
Ramón Boixadera	Patronat Promoció Econòmica Diputació de Lleida	Diputació de Lleida
Sònia Llamas	GRUP LEADER Berguedà	Associació pel Desenvolupament Rural de la Catalunya Central
Sílvia Pallejà	AODL Bellaguarda - Garrigues Altes	Les Garrigues
Elies Bosch Benet	Ajuntament de La Granadella	Pla de paisatge de La Granadella
Ariadna Boixader	Oleasoul	Les Garrigues
Francesc Lluch	Alcalde de St. Guim de Freixenet i President del CC de la Segarra	La Segarra
Rosa M Mas	Gerent CC Urgell	Urgell
Ramon Queralt		Les Garrigues
Ferran Mestres	Forum agrari del Priorat	Projecte de Candidatura Priorat-Montsant-Siurana
Joan Vaqué Sans	Associació Prioritat	Projecte de Candidatura Priorat-Montsant-Siurana
Júlia Viejobueno	Associació Prioritat	Projecte de Candidatura Priorat-Montsant-Siurana
Roser Vernet Anguera	Associació Prioritat	Projecte de Candidatura Priorat-Montsant-Siurana
Pauline Solvinche	Associació Prioritat	Projecte de Candidatura Priorat-Montsant-Siurana
Xevi Collell	Projecte Cràter	La Garrotxa
Sergi Saladié	Universitat Rovira i Virgili	
Pau Batlle	CEPVI	Penedès
Soazig Darnay	CEPVI	Penedès
Jordi Terrades	Adrinoc	
Lluís Amat	Alcalde Vall d'en Bas	La Vall d'en Bas
Mario Urrea	Associació Micropobles	
Montse Corberó	Associació Micropobles	
Josep Aragonès	COPATE	Terres de l'Ebre

Marina Vilaseca	Cooperativa Arada	
Pili Sanmartín		Terra Alta
Arcadi Castelló	IDAPA	Alt Pirineu i Aran
Òscar Sagué	Consell Comarcal Alt Empordà	Alt Empordà
Sergi Nuss	Universitat de Girona	
Oriol Porcel	Universitat de Girona	
Ramon Saball	Fòrum l'Espitllera	La Segarra
Emilio Iranzo	Càtedra de Paisatge i Participació Ciutadana Universitat de València	
Maria Salas	Govern d'Andorra	
Natàlia Rovira	Govern d'Andorra	
Mireia Font	Gratitud Pallars	
Claire Court	Universitat de Barcelona	
Natacha Filippi	Cooperativa l'Aresta	Conca de Barberà i la Vall del Corb
Taïs Bastida	Cooperativa l'Aresta i Cooperativa Arran de terra	Conca de Barberà
Anaïs Sastre	L'Economat SCCL	Plana de Secà Alt Camp

#### 4. Presentació d'experiències del *Collectif Paysages de l'après pétrole: Paysages et transitions, réponses à travers l'Europe.*

S'inicia la presentació posant en context el **Collectif Paysages de l'après pétrole**, [www.paysages-apres-petrole.org](http://www.paysages-apres-petrole.org). L'associació està formada per una cinquantena de persones de diferents disciplines, que treballen i intercanvien coneixement i opinions al voltant dels objectius de l'associació. El col·lectiu manté la seva vinculació amb l'Escola de Paisatge de Versalles.

L'objectiu del col·lectiu de paisatges post-petroli és restablir el paisatge a un paper central en les polítiques de planificació regional a llarg termini, en un context de transició energètica cap al desenvolupament sostenible.

Segons l'associació, els anys del petroli han permès un desenvolupament allunyat de les principis propis del paisatge. Els objectius de l'associació parteixen pel respecte pels recursos naturals i humans del paisatge, especialment en l'àmbit local, en relació amb propostes de desenvolupament que responguin a una funcionalitat diversificada i aposten per tenir una visió de conjunt que impliqui també els habitants del territori de forma activa en l'elaboració de projectes. També tenen en compte la bellesa de l'entorn vital.

L'activitat principal de l'associació es pot resumir en:

##### 1. El Laboratori d'idees, en el qual realitzen articles de reflexió i publicacions periòdiques:

- **Els articles de reflexió "signés PAP"**, de periodicitat mensual, tenen força difusió i tracten sobre algunes de les idees que impulsen el col·lectiu al voltant del paisatge i temes relacionats:

<http://www.paysages-apres-petrole.org/articles-signes-pap/>

- **Les publicacions periòdiques** que recullen l'activitat de l'associació.

##### 2. Tasca d'anàlisi i elaboració de mètodes per l'acompanyament dels territoris:

El col·lectiu també desenvolupa una tasca d'acompanyant als territoris que s'acullen a iniciatives i projectes al voltant de la transició energètica, des de la reflexió estratègica, les metodologies i els consells pràctics:

<http://www.paysages-apres-petrole.org/accompagnement-des-territoires/>

- En són exemple **7 casos d'estudi** al voltant d'Europa, que estan recollits en una de les publicacions del *Collectif Paysages de l'après pétrole*.



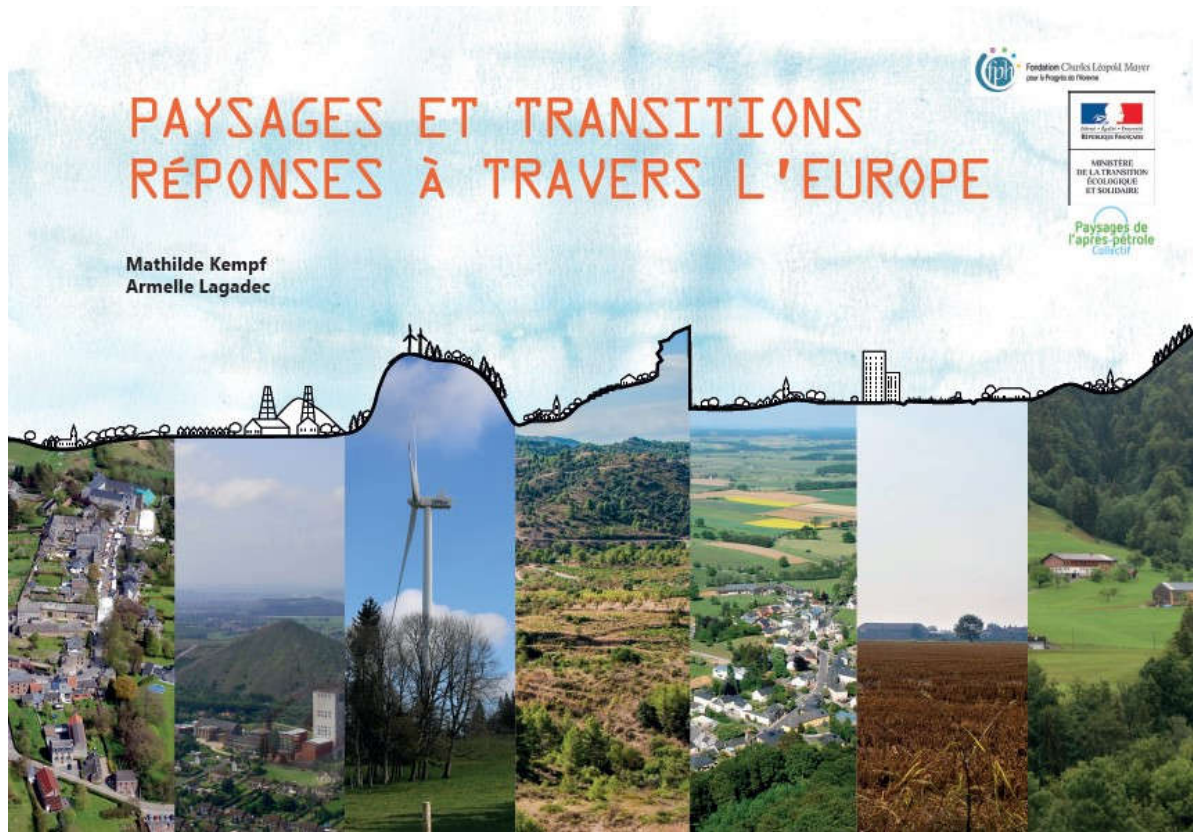


Figura 1. Publicació de l'Estudi *Paysages et transitions, réponses à travers l'Europe*

### 3. Creació d'eines per l'acompanyament dels territoris:

També elaboren diverses eines de sensibilització dirigides a la població dels territoris, com per exemple:

- Una projecció en format còmic de com seria la transició agrícola i energètica cap al 2050: <http://www.paysages-apres-petrole.org/campagne-des-paysages-dafterres-2050/>.
- La realització d'una exposició itinerant sobre els paisatges del futur: <http://www.paysages-apres-petrole.org/exposition-des-paysages-pour-demain/>
- Un joc de participació per implicar els agents del territori.

### 4. Celebració d'una assemblea general i actes periòdics:

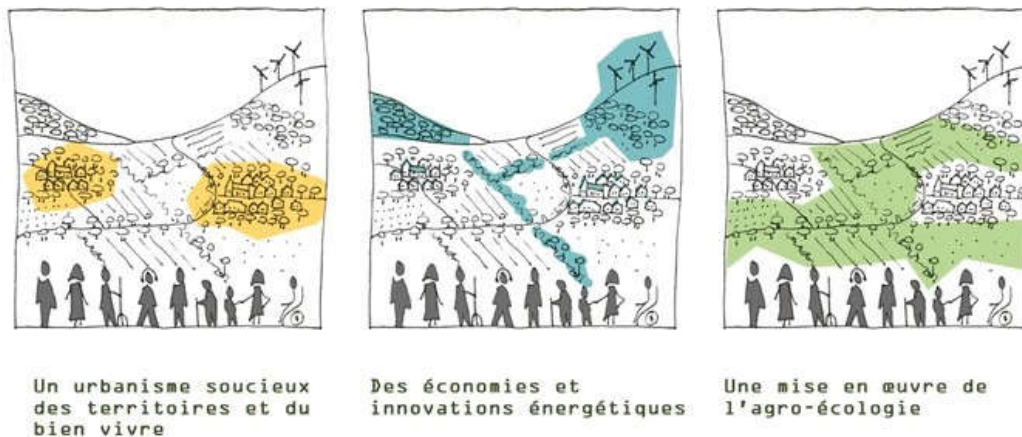
El *Collectif Paysages de l'après pétrole* també realitza les jornades anuals de la Xarxa dels Territoris per a l'Energia Positiva, conformant una tasca de mediació amb tots els agents del territori. També organitzen col·loquis amb periodicitat.



## Quatre experiències d'estudi del *Collectif Paysages de l'après pétrole*.

A continuació Armelle Lagadec i Mathilde Kempf van presentar quatre exemples que formen part dels Estudis Paisatges i Transicions, Respostes a Europa, que persegueixen els objectius següents:

- Descobrir les diferents pràctiques sobre el territori i el retrobament amb els agents que incideixen en aquests canvis.
- Il·lustrar els principis dels paisatges de l'era post petroli, fent participar als habitants, en relació amb l'urbanisme social que vincula els territoris i el benestar dels seus habitants, les economies i innovacions energètiques, l'aplicació de l'agroecologia, etc.
- Oferir un espai d'intercanvi d'idees i per alimentar les diferents iniciatives. Mostrar a tots aquests agents que el paisatge pot ser un facilitador per aquesta transició.



**Figura 2.** Gràfic mostrat en la presentació per il·lustrar les accions i objectius del col·lectiu.

L'estudi realitzat pel *Collectif Paysages de l'après pétrole*, analitza set casos d'estudi en territoris europeus. Durant la trobada del passat 17 de desembre es van presentar les principals idees de tres d'ells, més un altre exemple, d'interès vinculat amb el col·lectiu, el qual van presentar en primer lloc:

- **La Bergerie de Villarceaux a França**
- **El Parc agrícola del Sud de Milà a Itàlia**
- **La Comune de Beckerich a Luxemburg**
- **Vorarlberg a Àustria**

## 1. La Bergerie de Villarceaux a Val d'Oise, França.

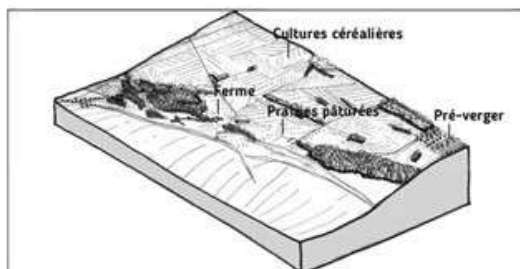
Superfície de l'actuació: 370 hectàrees agrícoles i 230 hectàrees de boscos.

L'exposició dels exemples d'estudi va començar per l'experiència de la Bergerie de Villarceaux, que està vinculada a la Fundació Charles Léopold Mayer per al Progrés de l'Home, que també participa en el col·lectiu.

Aquesta iniciativa mostra l'experimentació a escala real de la reconversió d'un gran espai agrícola en agricultura biològica, de forma que pugui funcionar completament en autonomia i garantint el seu equilibri econòmic.

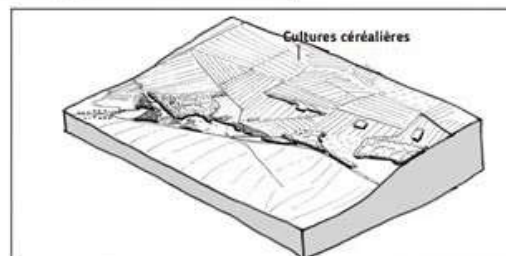
Es va exposar l'evolució de les principals transformacions dels paisatge on s'ha desenvolupat aquesta iniciativa amb els aspectes següents:

### Évolution schématique des paysages



#### Avant-pétrole

1954 : Cultures céréalières accompagnées de vergers, de prairies pâturées par le troupeau ovin, de boisement. Parcelles complexes.



#### Pétrole

1990 : Simplification des parcelles, coupes rases des boisements, arrachage des pré-vergers, cultures céréalières à dominante de blé.

#### Après-pétrole

Restructuration du parcellaire, diversification des cultures, allongement des rotations, prairies temporaires et permanentes, place redonnée à l'arbre.

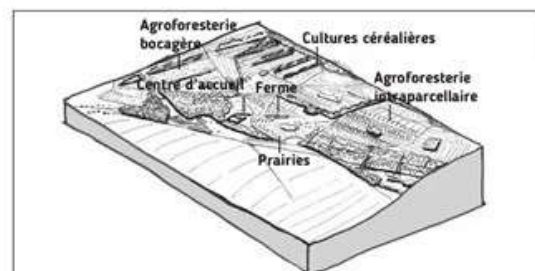


Figura 3. Diagrames de l'estudi de l'evolució dels paisatges Bergerie de Villarceaux.

## 2. Parc agrícola del Sud de Milà:

Superfície total: 46.300 hectàrees, que representa el 30% de l'àrea metropolitana de Milà.

Aquest cas d'estudi és un projecte de protecció de l'espai agrícola de tota l'àrea que s'ha mantingut com a agrícola al sud de Milà. És un projecte provinent dels col·lectius locals i les universitats locals.

A l'àrea metropolitana de Milà s'han mantingut els conreus situats en terrenys fèrtils del sud de la ciutat, mentre que els terrenys situats al Nord, que no disposaven de qualitat agrícola han estat ocupats pel creixement de l'espai urbà, a partir de la transformació energètica i del desenvolupament dels recursos derivats del petroli.

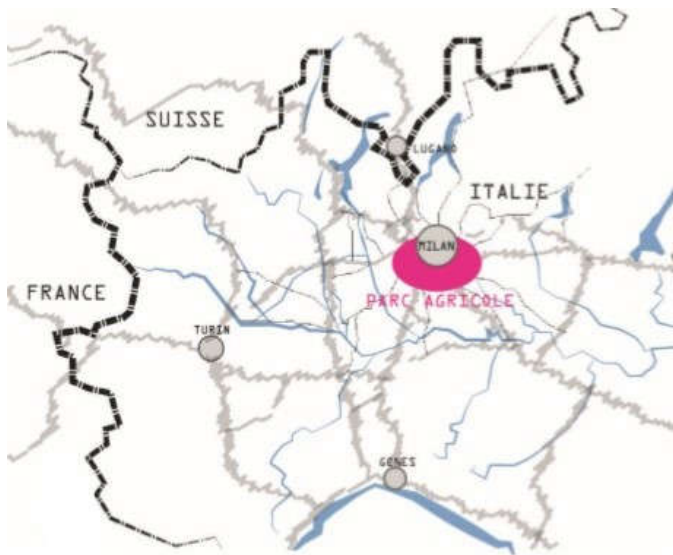


Figura 4. Esquema de situació de la zona agrícola del Sud de Milà.

La presentació va incloure sintèticament, a partir de diagrames i fotografies, l'anàlisi i evolució de les principals transformacions sobre els territoris i paisatge de l'entorn metropolità de Milà, amb els següents trets bàsics:

- **Abans de l'era del petroli:**

La ciutat restava concentrada i continguda dins el recinte de la muralla, mentre que a la resta de territori es mantenia l'ús agrícola i l'estructura de canals de rec.

- **Era del petroli:**

Posteriorment les terres al Nord, al no tenir especial valor agrícola, van ser urbanitzades amb l'extensió de l'espai urbà de la conurbació de Milà.

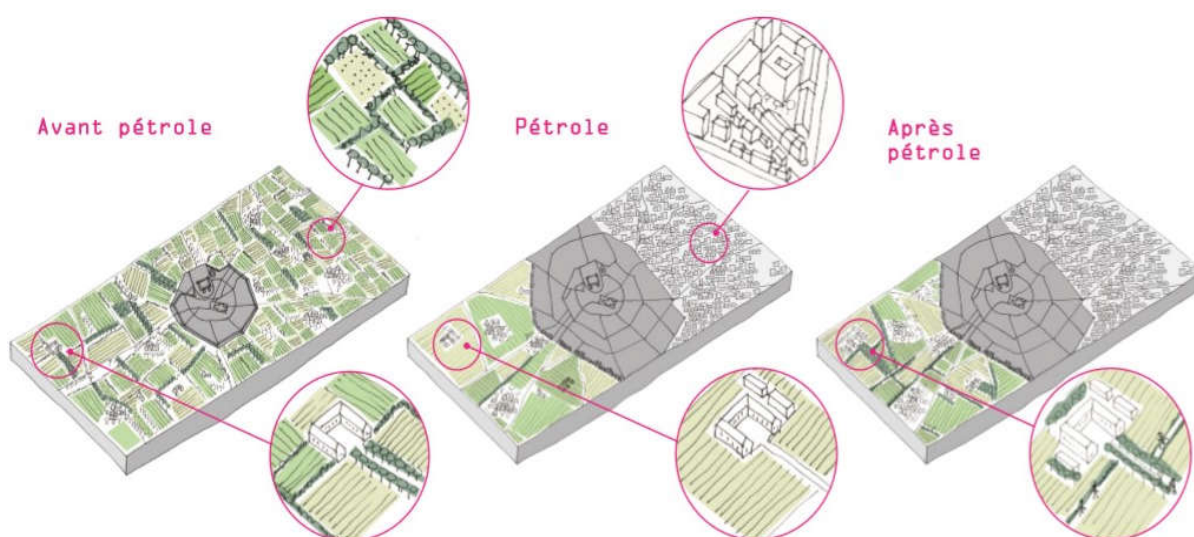
En canvi, a les terres del sud es va mantenir l'ús agrícola, però amb notables modificacions en la seva estructura i ús, a partir de la concentració parcel·laria i la intensificació dels conreus, amb pèrdua de la seva riquesa paisatgística.

### ▪ Era post petroli:

Els agents que intervenen en el territori del sud de Milà, a través d'un pacte entre ciutadans i agricultors, han acordat el seguiment d'una rígida reglamentació per tal de protegir les terres de caràcter agrícola, recuperant el paisatge periurbà agrícola i aturant la pressió urbanitzadora.

D'aquest projecte és destacable la dimensió social de la iniciativa, com a pacte entre agricultors i ciutadans, permetent una nova relació entre ells. Aquestes accions es van activar sobretot a partir de la crisi del 2008, el conjunt de les quals va generar un turisme de proximitat envers aquestes àrees abans no considerades.

## ÉVOLUTION SCHÉMATIQUE DES PAYSAGES DANS LE SUD DE MILAN



**Figura 5.** Diagrames de l'estudi de l'evolució dels paisatges de la zona agrícola del sud de Milà.

També en l'exposició es va fer referència a la consideració del patrimoni construït en aquestes àrees, el qual es proposa la seva recuperació per als usos agrícoles i ramaders, així com la incorporació de mesures innovadores de generació energètica.

### 3. Comune de Beckerich a Luxembourg:

Superfície de 28 km<sup>2</sup>, 2.505 habitants, 3 municipis i 4 pobles.

Es tracta d'un municipi rural de l'oest de Luxemburg, situat entre turons, valls, boscos i prats, que s'ha proposat aconseguir la recuperació de la seva autonomia energètica, confiant en el seu patrimoni i "co-construint" el seu desenvolupament sostenible amb la participació dels seus habitants.



**Figura 6.** Esquema de situació de Beckerich a Luxemburg.

La presentació va incloure sintèticament, a partir de diagrames i fotografies, l'anàlisi i evolució de les principals transformacions sobre els territoris i paisatge del municipi de Berckerich a Luxemburg, amb els següents trets bàsics:

- **Abans de l'era del petroli:**

Territori rural amb terrenys muntanyosos, productiu i ric en recursos naturals, del que es té coneixement del seu poblament des de molt antic i que va mantenir l'activitat agrícola fins a finals del segle XIX.

- **Era del petroli:**

A partir del 1860, Beckerich va perdre el seu caràcter exclusivament rural, amb el desenvolupament de la siderúrgia i les pedreres i l'arribada del ferrocarril. Després de la guerra, va començar un període de decadència i d'important èxode rural, accentuat pel tancament de les línies ferroviàries, que condueix a la degradació de les infraestructures i a la pèrdua del caràcter del territori.

- **Era post petroli:**

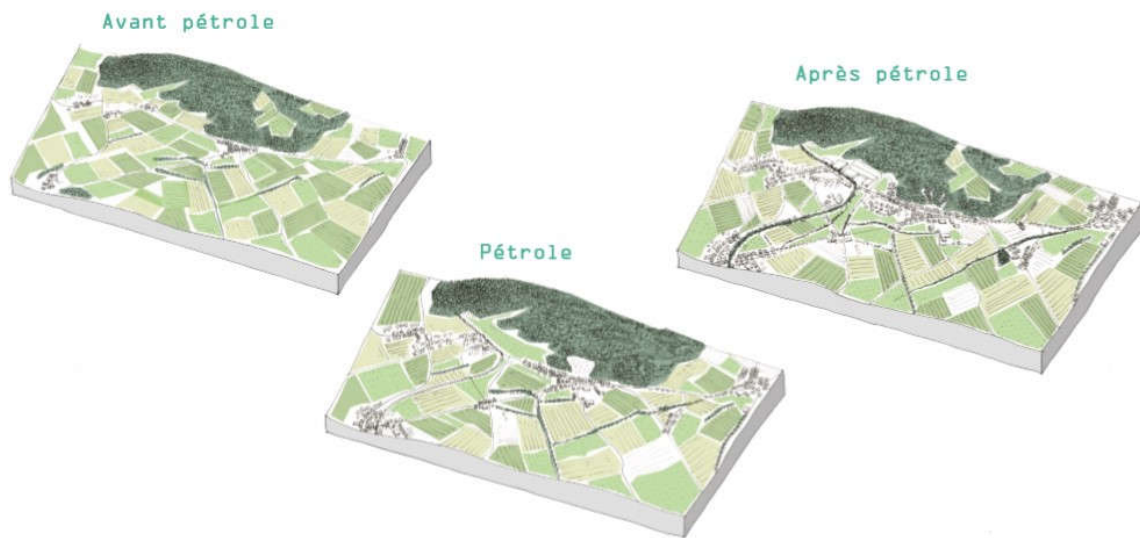
El municipi torna a ser dinàmic gràcies al desenvolupament de recursos propis, com és el cas del desenvolupament d'una planta d'aigua mineral. Els pobles i els espais públics es rehabiliten, es restauren i recuperen la seva qualitat.

El municipi s'adhereix a l'Aliança Internacional per al Clima, amb la voluntat d'assolir l'autonomia energètica i el seu desenvolupament sostenible.

D'aquesta forma sorgeixen noves iniciatives econòmiques, es creen paisatges agrícoles i nous elements construïts amb la participació activa dels habitants, renovant el seu dinamisme i generant l'atracció de població sensible a aquests problemes socials.



## ÉVOLUTION SCHEMATIQUE DES PAYSAGES À BECKERICH



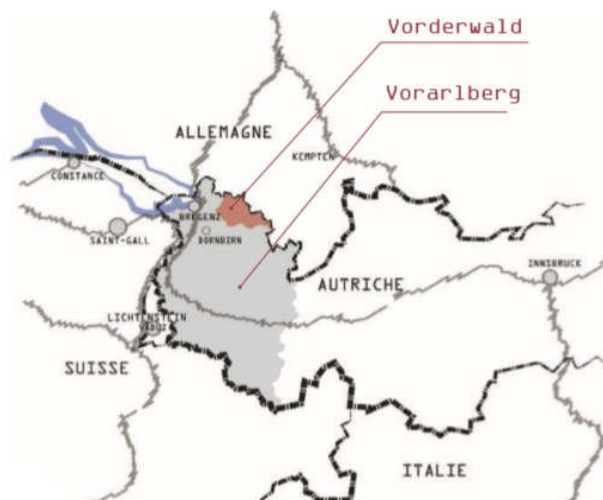
**Figura 7.** Diagrames de l'estudi de l'evolució dels paisatges a Beckerich.

Entre les moltes accions que s'han implementat en el municipi, en la presentació van destacar la creació d'una comissió consultiva, per tractar amb els ciutadans les iniciatives i projectes del municipi, com la implantació d'energia renovables als equipaments esportius del municipi, a les xarxes de calefacció urbana que es nodreix dels residus de producció agrícola i forestal, etc. Moltes de les altres iniciatives de Beckerich estan més detalladament recollides en la publicació de l'estudi que figura al web del *Collectif Paysages de l'après pétrole*.

### 4. Vorderwald a la regió de Vorarlberg a Àustria:

Superfície de 2.600 km<sup>2</sup>, 375.000 habitants, 96 municipis (entres 200 i 500 habitants).

Experiència de revolució de l'arquitectura del paisatge, realitzat per arquitectes i artesans locals, juntament amb col·lectius professionals



**Figura 8.** Esquema de situació del municipi de Vorderwald a la regió de Vorarlberg a Àustria.



La presentació va incloure sintèticament, a partir de diagrames i fotografies, l'anàlisi i evolució de les principals transformacions sobre els territoris i paisatge del municipi de Berckerich a Luxemburg, amb els següents trets bàsics:

▪ **Era abans del petroli:**

El paisatge natural de Vorarlberg està format per dues parts diferenciades geogràficament, la plana inundable agrícola de la vall de Rhin i la mitja muntanya, que conforma l'inici dels Alps austríacs, dominada per l'agricultura i els boscos. El conjunt del territori era poc poblat.

▪ **Era del petroli:**

La plana fluvial del Rhin canvia el seu dinamisme, la seva economia i la seva demografia, a partir de la canalització del riu, l'arribada del tren i el desenvolupament de la indústria tèxtil. El sector de muntanya és progressivament més accessible, però es manté principalment rural i forestal, si bé el seu aspecte va canviant lentament, per la implantació de segones residències, de persones que volen gaudir del paisatge i de la tranquil·litat de l'entorn.

▪ **Era post petroli:**

La plana fluvial continua el seu desenvolupament urbà de forma més compacte i on es desenvolupa la indústria de la mecànica i l'electrònica de precisió.

El sector de muntanya recupera el seu dinamisme intel·lectual, polític, cultural i econòmic, al voltant del sector de la fusta (energia i construcció), la producció d'energia (principalment hidràulica), l'economia làctia i la innovació tecnològica.

També es desenvolupa una nova cultura del territori a iniciativa d'alguns arquitectes i gràcies a iniciatives d'intel·ligència col·lectiva, reinventant l'arquitectura rural, creant una planificació urbana que es preocupa pel patrimoni i genera cooperació entre els municipis per un mateix projecte energètic i ciutadà. D'aquesta forma el Vorderwald és un dels territoris més rics del país, que lidera les transicions socials, econòmiques i energètiques.

## ÉVOLUTION SCHEMATIQUE DES PAYSAGES DANS LE VORDERWALD

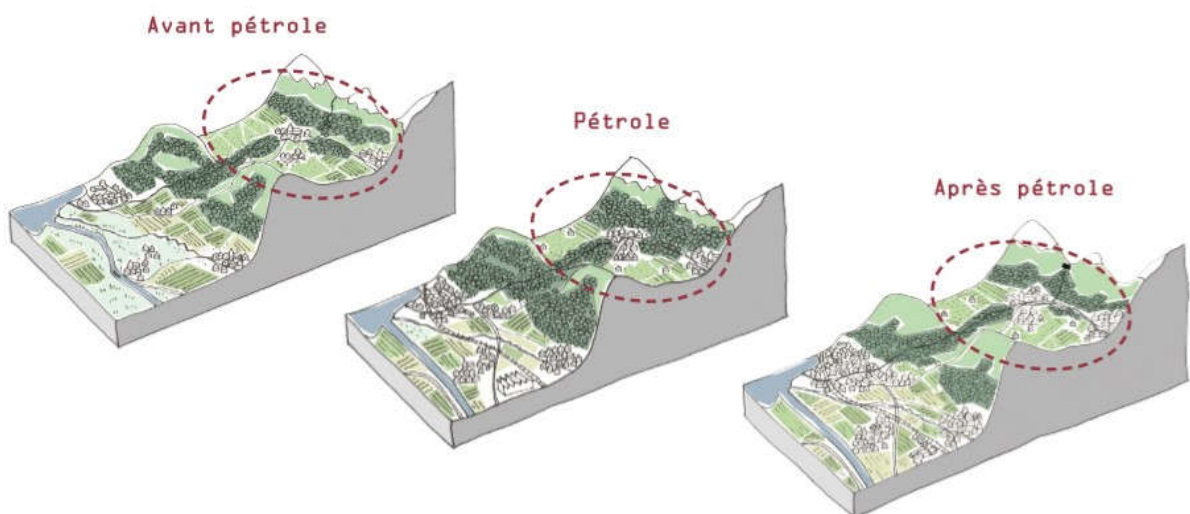


Figura 9. Diagrames de l'estudi de l'evolució dels paisatges a Vorderwald.

En la presentació van fer esment d'algunes de les iniciatives que s'ha desenvolupat a Vorderwald favorables a la preservació del paisatge i en favor dels seus habitants. Per exemple s'ha creat un consell consultiu que valida els projectes dels particulars que són beneficiosos per la col·lectivitat.

S'han desenvolupat diverses estratègies urbanístiques de creació de centres urbans dels pobles, de potenciació del transport públic pel conjunt de la societat i no només per als escolars, el que genera menys cotxes en circulació, o bé la potenciació de la construcció d'edificis col·lectius als pobles, que permet la recuperació de la coherència tipològica de les edificacions amb el patrimoni existent.

Un altre aspecte que van assenyalar en l'exposició va ser la valoració de l'explotació de la fusta local, essent un recurs que sempre ha tingut continuïtat i que disposa d'un nivell d'autoexigència molt important, i que a més a més és aprofitat per un nou model de turisme més actiu.

També van exposar la creació d'un Institut de l'Energia d'àmbit regional per a acompanyar el projecte d'autonomia energètica i per aconseguir subvencions i ajuts per poder desenvolupar projectes sorgits de la col·lectivitat. El seu objectiu és aconseguir un 100% d'energies renovables i gestionades des de la proximitat i amb el coneixement local, i que parteixin de decisions consensuades amb la ciutadania. Un exemple de decisió derivada de l'acció de consens amb la ciutadania, seria l'acord de no permetre la instal·lació d'aerogeneradors pel seu impacte en el paisatge, donant prioritat a la instal·lacions de plaques solars als teulats de les edificacions assegurant la seva integració en l'entorn.

## 5. A TALL DE CONCLUSIÓ

La **IV reunió de treball sobre experiències de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local a Catalunya**, es va concloure amb l'agraïment a les arquitectes Armelle Lagadec i Mathilde Kempf, per la seva exposició i es va obrir un debat entre els dos representants del *Collectif Paysages de l'après pétrole* i els assistents connectats en línia. Va quedar palès que els paisatges de la transició energètica postpetroli ja han arribat, i que les experiències que s'estan desenvolupant sorgeixen de l'esforç col·lectiu i del treball en xarxa entre aquestes iniciatives. Es va insistir que aquestes experiències són excel·lents exemples i no són aïllats, sinó que van sorgint simultàniament a tots els països independentment de la seva cultura. Per tant, cal prendre consciència que és una transformació amb una doble dimensió, que es desenvolupa a gran escala i a la vegada es fonamenta en el desenvolupament local de cadascun dels territoris.